

Сидоренко Євгенія, студентка бакалаврату
Гулієва Діна, к. філол. н., доц.
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
ORCID: 0009-0008-5572-7916

ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ В АСПЕКТІ ПСИХОЛОГІЇ

Дослідження художнього тексту в саме в психологічному аспекті є особливо актуальним у сфері літературознавства зараз через розвиток міждисциплінарних студій, які об'єднують психологічний аналіз із літературознавчим, а також через сучасний аналіз художнього наративу через призму психоаналізу для розкриття символіки та несвідомого в текстах.

Поняття тексту необхідно розглядати з точки зору як автора, так і читача. Саме відмінності й подібності їхньої психіки, особливості світосприйняття та інтерпретації зумовлюють різні підходи до розуміння й створення текстів. Художній текст формується на основі образного мислення й орієнтований передусім на емоційну сферу читача, виконуючи комунікативно-естетичну функцію впливу на особистість. Унаслідок цього він відображає індивідуальний стиль автора, містить підтекст і відкриває широкі можливості для інтерпретації, водночас моделюючи особливу, вторинну реальність.

Для літературознавця термін текст – це власне мовленнєва межа літературного твору, що виділяється разом з предметно-образним аспектом (світ твору) та ідейно-сміисловою сферою (художній зміст).

Важливо розрізнати поняття тексту і твору. Їхню відмінність чітко видно в структурі літературно-художнього комунікативного процесу: автор – авторський твір – художній текст – читач (реципієнт) – читацький твір. Спершу художній твір виникає у свідомості автора. Для того, щоб ознайомити зі своїм твором (назвемо його авторським твором) інших, автор (адресант) змушений, використовуючи знаки певної мови, записати його.

Текст виконує роль своєрідного повідомлення, яке адресант робить доступним для сприймання. Тому адресатом виступає читач (реципієнт). Саме у свідомості читача на основі друкованого чи рукописного тексту повинен витворитися власний твір.

Таким чином, художній текст – це знакова система, покликана, з одного боку, матеріалізувати авторський твір, а з іншого, сприяти постанню в уяві реципієнта читацького твору.

Характерною ознакою художніх та публіцистичних творів текстів є емоційність. Вона є ключовою рисою і реалізується через експресивну лексику. Саме вона допомагає у повному обсязі та у потрібній формі передати думку автора, а також є джерелом розуміння тексту читачами. Текст має властивість передавати закладені в ньому емоції своєму читачеві. Причому сила та різноманіття (читацьких) емоцій може варіюватися залежно від індивідуальності читача, його характеру.

Кожне повідомлення має принаймні одного автора основним завданням якого є закласти в нього певний зміст. Інтерпретатор тексту, в свою чергу, – це той, хто на основі первинного матеріалу робить індивідуальний текстовий аналіз і створює вторинний текст.

Цей процес вважають не лише працею, але й творчістю, тому що читач не просто витрачає сили, щоб засвоїти авторський текст, а якоюсь мірою впливає і навіть визначає його творчість. Автор при написанні орієнтується на певну аудиторію. Відповідно до свого таланту та вміння він організовує розмову з певною, іноді наперед визначеною, категорією читачів.

Вважається, що автор не може бути абсолютно суб'єктивним, тому точна передача подій за допомогою тексту неможливо. Навіть такий жанр, як хроніка, містить у собі елементи індивідуальності автора, адже історичні події перед їх фіксуванням неодмінно проходять через систему авторських цінностей. Тільки таким чином текст може бути створений. Будь-який потік думок можна назвати текстом: суцільним, безперервним, динамічним. Залежно від індивідуальності автора текст може бути різним за стилем і формою.

Зорове, слухове й дотикове сприйняття посідають важливе місце в нервово-психічній діяльності людини після мовлення. При цьому саме зір забезпечує близько 80 % усієї отримуваної інформації та потребує найбільших енергетичних витрат протягом дня. Тому сприймання друкованого тексту відіграє особливо значущу роль. Якщо такий текст побудований із урахуванням психологічних особливостей, він часто засвоюється легше, ніж усне повідомлення. Це пов'язано з можливістю зосередженої уваги під час читання. Крім того, швидкість розуміння тексту є індивідуальною: у разі потреби читач може повернутися до незрозумілого фрагмента, перечитати його й краще осмислити, співвідносячи з попереднім контекстом. Під час сприймання читач немовби аналізує текст і пізнає вже відоме з попереднього мовного досвіду.

Для якісного сприйняття тексту, автор має звернути увагу на його організацію. Психологічно правильно побудований текст являє собою повідомлення, яке оптимально передає закладену в ньому інформацію наперед визначеному адресатові. Адресат має бути відомий: з огляду на нього текст повинен мати певну кількість понять, термінів, визначень, тобто оптимальний рівень складності. Для успішного сприймання будь-який текст має відповідати пресупозиції читача бодай частково. І не тільки за складністю, а й за структурою, цілісністю, системністю, зв'язністю, просторово-часовою дискретністю.

Текст може становити потенційну небезпеку для читача. Порушення психічного стану людини здатні ускладнювати або навіть унеможливити адекватне сприйняття змісту й відповідну реакцію на нього. У таких випадках текст може негативно впливати на реципієнта. Водночас не варто забувати, що текст є потужним інструментом впливу: він здатний формувати як індивідуальну свідомість, так і суспільні настрої. Саме це зумовлює необхідність його всебічного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козубенко Л. М. Концепція психологізму у художньому творі як літературознавча проблема *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72) № 1 Ч.2. с. 172-175
2. Скорікова Д. В. Психологічний аспект тексту [Електронний ресурс]. – URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1992>